

Hõbevalge radadel

Urmas Sutrop
keeleteadlane

JAGA FACEBOOKIS

KOMMENTEERI

PRINDI ARTIKKEL

JAGA ARTIKLIT

28. märts 2009 00:00

FOTO: Die Ebstorfer Weltkarte. Berlin 2007

Lennart Meri raamat «Hõbevalge» on inspireerinud keeleteadlast Urmas Sutropit eestlasi vanadelt kaartidelt otsima, nagu Heinrich Schliemann otsis kunagi «Iliase» järgi Troojat. Nii Sutrop kui Schliemann leidsid rohkem, kui alguses lootsid.

Ülemöödunud sajandi keskpaiku võttis asjaarmastajast saksa ajaloolane Heinrich Schliemann kätte Homerosse eepose «Ilias» ja läks sellega Trooja linna otsima ja leidiski. Ta uskus, et Homeros oli kajastanud ajaloos toimunud sündmust ning kirjeldanud piisava täpsusega paikkonna geograafiat, et eepost teejuhina kasutada. Paljud siiski kahtlevad tänapäevani selles, mis linna Schliemann ikka leidis.

Koostas ja toimetasin pikka aega Lennart Meri uut «Hõbevalget» vana «Hõbevalge» ja «Hõbevalgema» ning tema arvukate märkmete põhjal. Seejuures elasin põhjalikult sisse muistsesse Hõbevalge maailma. Minu jaoks on Lennart Meri raamat nii teaduslik traktaat kui ka ilukirjandus. «Hõbevalge» peidab endas palju üksikuurimusi lähemate ja kaugemate rahvaste rahvaluulest, usundist, ajaloost, muinasgeograafiast, ühendusteedest.

Meile oli muistsetest ühendusteedest tähtsaim Hõbevalge veetee, mida mööda liikusid karusnahad ja muud kaubad Läänemere äärest Kaspia, Musta või Aasovi mereni. Tagasi tulid araabia hõbemündid (hõbevalge), mis meil kangideks sulatati ja lääne poole edasi müüdi või kauba vastu vahetati.

Hoian «Hõbevalget» tihti käes nagu Schliemann «Iliast». Ei, minu sooviks ei ole leida uut Troojat, ma tahan leida aegade hämarusest meid endid. Lennart Meri pühendab «Hõbevalges» arvukalt lehekülgi muistsele geograafiale ning sellega seotud maailmapildile. Olen püüdnud edasi kõndida mööda hõbevalge radu ning süvitsi uurida mitmeid Meri käsitletud teemasid.

Aethicuse ehk iirlase Feirgili «Kosmograafias», mis on kirja pandud 8. sajandi keskpaiku või veidi hiljem, leiduvad saared Rifargica (Rifarica, Riffarrica) ja Taraconta. Nimeuurija Per Wieselgren, keeleteadlane Gustav Must ja Lennart Meri on näidanud, et Aethicuse Rifargica saar tähistab Rebala (Rävala) rannikuala. Meri on näidanud ka seda, et Taraconta on Taarakond, Saaremaa või selle kihelkond. Meil on kolm eestikeelset sõna Taara, -kond (kunda) ja Rebala ning kaks kohanime kaheksandast sajandist! Me ei ilmunud 13. sajandil maailmaareenile olematusest pärast vägivaldset tule ja mõõgaga ristiusustamist!

Tollane maailmapilt oli teistsugune kui tänapäeval: Maa ei olnud veel kera, pigem ketas, mida ümbritses Maailmaookean koos paljude saartega. Maismaa oli jagatud mandriteks, mida läbistasid ulatuslikud veeteed. Arvukateks saarteks peeti nii Skandinaavia poolsaart kui ka Eestit.

Kroonik Bremeni Adam kirjutab umbes 1075. aastal eestlastest kui Eesti (Aestlandi, Ästlandi, Estlandi) saare elanikest, kes «ei usu kristlaste jumalat. Selle asemel austavad nad draakoneid ja linde, kellele nad elusaid inimesi ohverdavad, keda nad kaupmeeste käest muretsevad pärast seda, kui nad on põhjaliku hoolikusega üle vaadatud, et nad kehalt ilma vigadeta oleksid, et draakonid neid ära ei põlgaks.»

Varsti pärast Bremeni Adama kroonika «Hamburgi kiriku piiskoppide teod» valmimist jõuab Eesti ka maailmakaartidele. Need on O-T kaardid, kus O-kujulises Maailmaookeanis paiknev maismaa on jagatud T-kujuliselt kolme kontinendi vahel. O sees paikneva T kriipsu peal on Aasia (pool maailmast), T alumisse vasakusse veerandisse jääb Euroopa ja paremasse Aafrika. Seega ida on ülal, lääts all, põhi vasemal ja lõuna paremal.

Hamburg-Bremeni ja Kiievi kiriku vastandlikud majandus- ja misjonihuvid põrkuvad järgmistel sajanditel Läänemere ääres ja toovad Eesti 13. sajandil lõplikult maailmakaardile. Eestist saab osa Õhtumaast ja läänekristlikust kirikust.

Tuleme nüüd tagasi kaartide juurde. Mainzi Heinrichi koostatud kaardil aastast 1110 paikneme Aasias. Feirgili kosmograafiast tuttav taarakondsete Terraconta saar on joonistatud Tanaise jõe lähtest Maailmameres ida poole. Tanaise (Doni) jõge peeti antiikajal Euroopa piiriks.

Muistsete Hõbevalge veeteede kajastusena ühendab Tanais sellel kaardil Musta merd Maailmamerega. Terraconta saarest veelgi ida poole jääb muistne Rebala – Rapharrica insula. Ka Rebala jääb Hõbevalge veeteede äärde. Kaardil suubub Kaspia meri põhjas Maailmamere. Jõgesid ei olegi veeteede vaha, Läänemeri on Kaspiaga otseühenduses.

Selle kaardiga on suguluses Herefordi kaart aastast 1300. Rebala asub jällegi Kaspia suudmes Maailmamere saarel. Kirjutusvea tõttu on Rapharricast saanud Capharica saar.

Kaardi kommentaar lisab Feirgilile toetudes, et saar on väga metsarohke, selle elanikel on palju relvi ning nad on väga osavad linnade hävitamises. Sellest lääne pool, aga ikka veel Aasias, asub ka Terraconta saar, mis peaks olema Tanaise jõe lätete ääres, aga jõeale on nimeks antud Meotides. See tähendab, et ka Aasovi meri oli Läänemerega Hõbevalge veetee kaudu ühenduses.

Taarakondsed olla türklased Gogi ja Magogi hõimust, ropud barbarid, kes söövad lapsi ja surnult sündinute liha. Siin ei tähenda türklane mitte rahvust, vaid hinnangut paganate kui selliste kohta. Ka Gog ja Magog on selles traditsioonis müütilised antikristlased maailma äärmisest nurgast. Taarakondsed on lihtsalt teistsugused, nad pole kristlased, nad on paganad.

Meie jaoks on aga sensatsiooniline veidi varasem (u 1239–1250) Ebstorfi maailmakaart Saksamaalt, mille liitlasväed 1943. aastal Hannoveri pommitades hävitasid. Kaardi läbimõõt oli 3,5 meetrit ja see oli joonistatud 30 kitsenahale. Kaart on nüüd vanade fotode järgi uuesti kokku pandud ja digitaalselt taastatud. See annab meile kindlad pidepunktid Taarakonna ja Rebala asukoha kohta.

Me oleme ankurdatud Liivimaa lähedusse lühikeste talvapäevade ja pikkade -ööde piirkonda. Ebstorfi kaardil asume juba Euroopas! Aasia ja Euroopa vahel on Tanaise jõgi, mille alla on joonistatud Kristuse parem käsi. Ja selle all on Rebala – Ripharrica insula. Mõni saar vahet ja natuke lääne poole Olhava–Volhovi (või hoopis Volga) jõe suudmes asub Taraconta saar ja linn, kus elavad ikka türklased-paganad. Saare lähedal on kaardil tekst polaarpäevast ja -ööst, mis paigutab saare kindlalt Põhjalasse.

Henriku «Liivimaa kroonika» teateil olid saarlased küll juba 1227. aastal sakslastele alistunud, Taarapita oli hävitatud ning koos vaaraoga merre uputatud. Aga ju me olime ikka veel paganad. Tollases maailmas liikus informatsioon aeglaselt ning uudis ei olnud veel täpselt Ebstorfi kloostriisse jõudnud.

Muistse Läänemere–Doni Hõbevalge veetee kajastusena paikneb Volhovi ääres nii Novgorod kui ka Kiiev. Järgmine suur jõgi lääne poole on kaardil Väina – Duna (Daugava). Selle kohal on suure ja uhke linna pilt, mille kohal on kiri «Riia, Liivimaa pealinn» (Riia asutati alles 1201). Muidu sirge Maailmamere rannajoon kaardub Väina jõe suudmes Riia laheks, millest läänes on veel kaks meile ülimalt olulist kohanime Läti Zemgale – Semigallia ja Kuramaa – Curlant. Eesti tuntumad maakonnad Saaremaa ja Rebala paiknevad kohe pärast Liivimaad.

Liivimaa pealinn Riia oli juba tuntud kristluse kants. Paganlikud eestlased, kes küll korduvalt ristiusu vastu võtsid, aga siis selle uuesti maha pesid, olid ka juba maailmale tuntumaks saanud ja

nihkunud Aasiast oma õigele kohale. Mälestus hõbevalgetest veeteedest oli tollal ikka veel alles.

SEOTUD LOOD

TALLINN

POSTIMEES

POSTIMEES

P

**Rebala
muinsuskaitseala
baasil tekib
õpimaa**

**Ilves: Lennart
Meri tekitas
uue reaalsuse**

**Galerii: Tallinna
lennujaam sai
Lennart Meri
nime**

**Re
Ler
sür
tõi
saa
rah**

[JAGA FACEBOOKIS](#)[JAGA TWITTERIS](#)[SAADA E-POSTIGA](#)[PRINDI ARTIKKEL](#)

Kommentaari lisamiseks

[LOGI SISSE](#)

PRAEGU OLULINE

ARVAMUS

MAA ELU

TALLINN

MAAILM

Ivan Makarov: võimalik vaid Eestis – telekast tuleb sellist roppu venekeelset sõimu, mida ei kuule isegi tänaval

Metsaärikate alatud võtted: anna naaber üles, teenid 300 eurot

Veider liiklusõnnetus Tallinnas: metalltoru tungis läbi takso Oluliselt täiendatud kell 13!

Galerii: Axel tuuseldab Saksamaad - põhjas uputab, lõunas paugub pakane

[LOE NEID LUGUSID](#)

ARVUSTUSED

Kurva kuninga seiklused südamlike metslaste seas

KUNST

Eesti betoonehitis maailmas tähelepanu all

Business Insider reastas möödunud aasta kümme innovatiivsemat kodu, esimesena on ära märgitud Eesti arhitektuuribüroo Kodasema energiasäästlik, loodussõbralik ja liigutatav väikemaja KODA.

FILM

MUUSIKA

**Uues tragikomöödias
seksisõltlastest mängib ka Stig
Rästa**

**Liivane ooperilõhe ja
nüüdismuusika triumfimarss**

KIRJANDUS

Leo Kunnas kirjutas raamatu tulevikusõjast Venemaaga

26. september 2023. Kell 08.51 lõpevad õppused «Zapad» ja algab sõda, milleks Venemaa on järjekindlalt ning hoolikalt valmistunud ligi poolteist aastakümnet. Nii algab kolonelleitnant Leo Kunnase värskeim teos «Sõda 2023. Taavet ja Koljat», mis jõudis raamatupoodidesse vahetult

enne jõuluaega.

FILM

Aasta parim film taaselustab 1990ndad